

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Facultatea de Istorie și Geografie
Domeniul Istorie

Relațiile dintre RSR și RSSM din perioada 1945-1989

TEZĂ DE DOCTORAT
-Rezumat-

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Prof.univ.dr. Onișoru Gheorghe

DOCTORAND:
Palamarja Olesea (Vrabie)

Cuprins

Abrevieri	3
Introducere	4
CAPITOLUL 1. Activitatea Societății Moldovenești de Prietenie și Legături culturale cu Țările Străine. Dosarele RSR (1958-1988)	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
1.1. Raporturile româno-moldovenești și crearea Societății Moldovenești de prietenie și relații culturale cu țările străine (1958-1968).....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
1.2. Societatea Moldovenească de Prietenie la începutul anilor ‘70....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
1.3. Anii 1980 și cooperarea româno-moldovenească în cadrul Societății	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
CAPITOLUL 2. Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al Partidului Comunist din Moldova (1964-1978)	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
2.1. Constituirea Direcției turismului extern de pe lângă CM al PCM	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
2.2. Primii ani de activitate ai Direcției (1964-1969).....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
2.3. Evoluția activității Direcției din perioada anilor 1970-1975.....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
2.4. Direcția turismului din anii 1976-1980	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
2.5. Intensificarea muncii propagandistice în raport cu turiștii din RSRE	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
CAPITOLUL 3. Activitatea Secției Informații și Relații Internaționale din cadrul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (1970-1990).....	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
3.1. Contextul politic și ideea de creare a Secției informații și relații internaționale din cadrul CC al PCM	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
3.2. Primii cinci ani de activitate ai Secției Informații și relații internaționale din cadrul CC al PCM dedicată raporturilor dintre RSR și RSSM	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
3.3. Relațiile dintre Moldova Sovietică și România Socialistă în intervalul anilor 1976-1980	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
3.4. Specificul relațiilor româno-moldovenești prin activitatea secției Informații din intervalul 1981-1985	Eroare! Marcaj în document nedefinit.
3.5. Ultimii ani din activitatea Secției	Eroare! Marcaj în document nedefinit.

Concluzii **Eroare! Marcaj în document nedefinit.**
Anexe **Eroare! Marcaj în document nedefinit.**
Bibliografie **Eroare! Marcaj în document nedefinit.**

Abrevieri

ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova
AOSPRM – Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova
ARLUS – Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu URSS
ASIS – Arhiva Serviciului de Informații Secrete (al Republicii Moldova)
AȘ a RSSM – Academia de Științe a RSS Moldovenești
AȘ a URSS – Academia de Științe a URSS
AȘCAȘRM – Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Republicii Moldova
CAER – Consiliul pentru Ajutor Economic Reciproc
CC – Comitetul Central
CC al PC (b) al URSS – Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.
CC al PCM – Comitetul Central al Partidului Comunist al Moldovei
CC al PCR – Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CC al PCU – Comitetul Central al Partidului Comunist al Ucrainei
CC al PCUS – Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice
CJ – Consiliul Județean
CM al RSSM – Consiliul de Miniștri al RSSM
CM al URSS – Consiliul de Miniștri al URSS
CO al PCM – Comitetul Orașenesc al PCM
CR – Consiliul Raional
CR al PCM – Comitetul Raional al Partidului Comunist al Moldovei
CSECE – Conferința pentru Securitate și Cooperare Europeană
CSS – Comitetul Securității de Stat (KGB)
FNP – Frontul Național-Patriotic
EREN – Expoziția Resurselor Economiei Naționale
Gosplan – Gosudarstvennii plan (Comitetul de Stat al Planificării)
GULAG – [din limba rusă: Главное управление исправительно-трудовых лагерей] – Administrația Generală a Lagărelor de Muncă Forțată, instituție înființată la 25 aprilie 1930 și desființată oficial la 25 ianuarie 1960.
INST – Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului
KGB – [din rusă: Комитет государственной безопасности (КГБ)] – Comitetul pentru Securitatea Statului. A funcționat în perioada 13 aprilie 1954 – 3 decembrie 1991. Predecesor – MSS al URSS
MAE – Ministerul Afacerilor Externe
MAE al României – Ministerul Afacerilor Externe al României
MAE al RSSM – Ministerul Afacerilor Externe al RSS Moldovenești
MAE al URSS – Ministerul Afacerilor Externe al URSS
MAI – Ministerul Afacerilor Interne
MAN al României – Ministerul Apărării Naționale al României
MSS – Ministerul Securității Statului (Această instituție a funcționat în perioada 15 martie 1946 – 5 martie 1953. Predecesor – NKGB, succesori – KGB).
NATO – Organizația Atlanticului de Nord

NKGB – [din rusă: Народный комиссариат государственной безопасности] – Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului. A funcționat în perioada 3 martie 1941-20 iulie 1941 și 14 aprilie 1943-15 martie 1946 (transformat în minister MSS).

ONU – Organizația Națiunilor Unite

PCM – Partidul Comunist din Moldova

PCUS – Partidul Comunist al Uniunii Sovietice

RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

RSFSR – Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

RSSU – Republica Sovietică Socialistă Ucraineană

SIS – Serviciul de Informații și Securitate

SUA – Statele Unite ale Americii

SMP – Societatea Moldovenească de Prietenie

TASS – Agenția telegrafică de știri a Uniunii Sovietice

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

UTC – Uniunea Tineretului Comunist

UTCLM – Uniunea Tineretului Comunist Leninist din Moldova

Cuvinte cheie: RSR, RSS Moldovenească, turism, Kremlin, raport de activitate, Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, Societatea Moldovenească de Prietenie și Legături culturale cu Țările Străine. Dosarele RSR (1958-1988), Secția informații și relații internaționale

Introducere

Problema Basarabiei, dar mai ales relațiile acesteia cu România în perioada ce a urmat celui de-Al Doilea Război Mondial și până la prăbușirea regimului comunist sunt cel mai ușor de înțeles prin prisma raporturilor dintre Moscova și București. În perioada interbelică Basarabia a fost parte a României Mari, însă cea de-a doua conflagrație mondială a adus noi modificări pe harta Europei, astfel că teritoriul cuprins între Prut și Nistru intrase în subordinea autorităților sovietice de la Kremlin. De aceea, toate raporturile care au avut loc între Chișinău și București au fost monitorizate de Moscova, fie că este vorba de relațiile turistice, economice, sociale, culturale sau de orice altă natură.

Cu toate că problema Basarabiei apare pe agenda relațiilor româno-ruse în prima parte a anilor 60, atunci când raporturile dintre acestea nu erau tocmai cele mai prietenoase, iar divergențele între P.M.R și P.C.U.S. nu au făcut decât să distanțeze P.M.R. de Moscova, totuși, în această perioadă s-a putut observa o înviore a relațiilor turistice dintre RSSM și RSR. În această perioadă, în care, relațiile dintre autoritățile de la București, Chișinău și Moscova nu s-au bucurat de o stabilitate continuă, iar pozițiile diferite față de evenimentele ce au avut loc pe arena internațională au îngreunat și mai mult situația, totuși, la finele anilor 1970 numărul turiștilor din România Socialistă care au ajuns la Chișinău a crescut substanțial comparativ cu datele de la sfârșitul decadelor anterioare, au fost ani în care numărul turiștilor români l-a depășit și pe cel al turiștilor bulgari care, de regulă, dețineau întâietatea numerică.

Din nevoia de a înțelege și de a percepe cât mai clar natura relațiilor dintre București și Chișinău din perioada postbelică am constatat că urmărirea activității desfășurate de anumite secții din cadrul CC al PCM ne-ar putea servi drept sursă de informare. Astfel că în cele trei capitole ale tezei a fost tratată activitatea a trei organisme: Societatea Moldovenească de Prietenie și Legături culturale cu Țările Străine. Dosarele RSR (1958-1988), Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM și Secția informații și relații internaționale, aflată în subordinea directă a conducerii PCM. Rapoartele de activitate, notele informative, notele de corespondență ale secției referitoare la cooperarea cu partea română cuprind detalii de o importanță deosebită, deoarece ne permit identificarea gamei largi de raporturi în care au fost implicate județele românești și raioanele moldovenești încă de la sfârșitul anilor 1960.

Între Botoșani, Iași, Suceava, Galați, Vaslui și Fălești, Bălți, Ungheni, Cahul, Vulcănești au fost realizate schimburi reciproce de delegații. La început, schimburile erau prilejuate de marcarea unor zile importante din istoria comună, ulterior părțile au susținut cooperarea la nivelul grupurilor specializate. Chiar dacă selectarea persoanelor care mergeau în afară, în special, a celor care mergeau în RSR reprezenta o procedură mai complexă cu instruire corespunzătoare, iar delegațiile românești erau însoțite de cele mai calificare cadre ale Societății pe Acțiuni Unionale „Inturist”, totuși, aceasta a fost o modalitate de păstrare a legăturilor dintre românii din stânga și dreapta Prutului.

Numărul modest al lucrărilor publicate pe marginea raporturilor dintre Chișinău și București din perioada Războiului Rece reprezintă o justificare sau poate un îndemn de a aduce în discuție subiecte care ar putea stârni curiozitatea unei categorii mai largi de persoane. Iar de aici a pornit și ideea de a stăruia asupra activității desfășurate de către anumite structuri din cadrul CC al PCM dedicate cooperării cu RSR.

Contribuții valoroase la istoriografia dedicată subiectului prezentei lucrări au fost aduse de cercetători, precum: Gheorghe și Elena Negru,¹ Gheorghe Cojocaru,² Ruslan Șevcenco,³ Igor Cașu⁴.

¹ Elena Negru, Gheorghe Negru, „Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM. Studiu și documente, vol. 1 (1965-1975), Chișinău, 2012.

² Gheorghe Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1978)*, Iași, Editura Tipografia Moldova, 2011

³ Ruslan Șevcenco, *Relațiile internaționale ale RSS Moldovenești (1945-1955)*, Studia Universitatis: Seria Științe Umanistice, Nr. 4, 2009.

⁴ Igor Cașu, „Politica Națională” în Moldova Sovietică, 1944-1989, Chișinău, Editura Cartdidact, 2000.

Lucrările apărute după anul 1990, cuprind materiale care reflectă într-un fel sau altul relațiile dintre RSR și RSSM, însă abordate mai curând în contextul raporturilor româno-sovietice. Au fost publicate la editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului câteva lucrări importante: *Problema Basarabiei în discuțiile româno-sovietice din timpul Războiului Rece, 1945-1989*,⁵ *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1965-1989*,⁶ *Sub lupa Moscovei. Politica externă a României 1965-1989*.⁷

Pentru realizarea lucrării am studiat documente din cadrul Arhivei Organizațiilor Social Politice din Republica Moldova, fondul 51 (dosarele dedicate activității Secției informații și relații internaționale din cadrul CC al PCM) și din Arhiva Națională a Republicii Moldova, fondul 2782 (Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, iar conținutul documentelor a fost prezentat cronologic pentru fiecare din cele trei organisme. În acest fel, observăm evoluția raporturilor bilaterale româno-moldovenești din perspectiva situației internaționale și mai ales, prin prisma relațiilor româno-sovietice.

⁵ Ion Constantin, *Problema Basarabiei în discuțiile româno-sovietice din timpul Războiului Rece, 1945-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2015.

⁶ Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice, 1965-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013.

⁷ Idem, *Sub lupa Moscovei. Politica externă a României 1965-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2015.

CAPITOLUL 1. Activitatea Societății Moldovenești de Prietenie și Legături culturale cu Țările Străine. Dosarele RSR (1958-1988)

Societatea Moldovenească de Prietenie și Legături Culturale cu Țările Străine a făcut parte din Societatea unională pentru relații culturale cu țările străine, creată în 1925, iar începând cu 1958 fiind redenumită Uniunea Societăților Sovietice de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine. Preocuparea cea mai importantă a acesteia era de a prezenta populației sovietice principalele realizări culturale ale țărilor străine, dar și de a populariza cultura popoarelor sovietice peste hotare, în acest fel contribuind la dezvoltarea și consolidarea prieteniei și înțelegerii popoarelor Uniunii Sovietice cu alte țări.

Începutul Războiului Rece, apariția unor noi provocări politice au condus la schimbarea formatului de activitate a Societății unionale de prietenie, care după redenumirea din 1958 a fost condusă de către deputatul Sovietului Suprem al URSS – Nina Popova. Societatea a cuprins toate asociațiile, comitetele de prietenie, asociațiile culturale republicane care erau implicate în cooperarea culturală cu țările străine. Iar activitatea acesteia a fost facilitată și de apariția unor ramuri regionale ale societăților de prietenie. O altă trăsătură specifică a Societății consta în natura masivă a activităților. După reorganizarea din 1958, au fost înființate secții noi în 14 republici unionale. Sediul Societății Unionale de Prietenie din 1959 și până la sfârșitul anilor 1990 era localizat în centrul Moscovei. Despre activitatea acesteia se spunea că ar fi fost desfășurată într-o situație internațională tensionată, în confruntarea permanentă dintre cele două sisteme politice diametral opuse ale Uniunii Sovietice și Statelor Unite ale Americii. Iar în perioadele în care tensiunea dintre Uniunea Sovietică și Occident atingea cote înalte, atunci când contactele politice și economice erau practic suspendate, Societățile de prietenie create în aceste țări reprezentau singurul fir comun, cu ajutorul căruia era menținută cooperarea bilaterală, chiar la nivelul oamenilor de rând. Unul dintre exemplele elocvente prezentate era situația relațiilor sovieto-chineze din anii 1960-1970, timp în care singura modalitate de interacțiune era Societatea de Prietenie.

Formele de desfășurare a activităților Societății au fost variate, printre acestea s-au numărat: schimburile de delegații și grupuri turistice, schimburile reciproce a experiențelor culturale și științifice, organizarea expozițiilor, festivalurilor, marcarea diverselor zile dedicate culturii și științei URSS, dar și promovarea corespondenței prietenești dintre colective și persoane fizice. Până în anul 1975 Societatea Unională cuprindea 63 de Societăți cu diferite țări, care prin activitatea sa contribuiau la dezvoltarea cooperării internaționale. Iar în perioada 1970-1980 au fost înființate centre culturale sovietice, Case sovietice de știință și cultură, care au devenit locuri de concentrare a informațiilor despre viața culturală, științifică și socială a Uniunii Sovietice.

Societatea Moldovenească de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine, a fost concepută drept o asociație voluntară, o organizație dedicată dezvoltării și consolidării prieteniei, înțelegerii reciproce, încrederii și cooperării culturale dintre RSS Moldovenească și țările străine. Aceasta a fost creată în anul 1958, drept parte a Societății Sovietice de prietenie și relații culturale cu țările străine. În anul 1983, asociația ajunsese să fie formată din 23 reprezentanțe: republici, birouri municipale și regionale ce constituiau componența acesteia, la care se adăugau 6 secțiuni sectoriale. Iar printre acestea se numărau Secția republicană de prietenie cu Bulgaria, Ungaria, Vietnam, RDG, Cuba, Mongolia, Polonia, România, Cehoslovacia, Italia, Secția municipală Chișinău privind prietenia cu Franța, Austria, India, Etiopia, RFG, Secția raională Călărași privind prietenia dintre „URSS și Franța”, Secția municipală Tiraspol axată pe prietenia

dintre „URSS și Portugalia”. Primele organizații activau în cadrul a mai mult de 400 de întreprinderi industriale și unități agricole. Iar principalul scop al acestora era de a prezenta oamenilor muncii viața și cultura diverselor popoare, dar și de a contribui la prezentarea în străinătate a informațiilor despre poporul moldovenesc.

Societatea Moldovenească de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine era una destul de activă, iar printre țările cu care contactele erau frecvente era RSR. Așa cum spuneam anterior că de multe ori relațiile dintre unele entități statale erau tensionale, iar cooperarea la nivelul societăților de prietenie erau poate singurul fir al comunicării directe, din acest raționament am considerat importantă analizarea unui segment din activitatea unui structuri precum Societatea Moldovenească de Prietenie, în contextul abordării raporturilor dintre RSS Moldovenească și RS România din perioada postbelică.

Pe 2 aprilie 1959, Ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al RPR din URSS, Mihai Dalea primea o notă informativă prin care i se comunica că la inițiativa activiștilor de partid și de stat ai republicii din domeniul industriei și a agriculturii, culturii și ai artei, la Chișinău urma să se desfășoare ședința de creare a secției moldovenești a Societății de prietenie sovieto-română. De aceea, partea română era rugată să participe la ședința de lucru, care urma să aibă loc pe 2 aprilie 1959.⁸ Astfel, pe 2 aprilie 1959, Asociației Române pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică (ARLUS) din partea Prezidiului Adunării de constituire a Societății Moldovenești de Prietenie Sovieto-Română îi era trimisă informația prin care i se aducea la cunoștință că la Adunarea de constituire, care avusese loc la Chișinău, la care au participat reprezentanți ai organizațiilor sovietice, de stat și obștești, ai muncitorilor, colhoznicilor, oamenilor științei și culturii, reprezentanți ai tineretului și ai ostașilor Armatei Sovietice, a fost luată hotărârea de a se înființa Societatea.

Principalul scop al acesteia era de a stabili dezvoltarea legăturilor dintre organizațiile științifice și culturale, cât și între diferiți oameni ai științei și literaturii din cele două țări, pentru o cât mai largă cunoaștere reciprocă a oamenilor muncii din Moldova Sovietică și din Republica Populară Română, mai ales în domeniul construcție de stat, a cooperării economice și culturale. Partea moldovenească afirma: *„înființarea Societății Moldovenești de prietenie sovieto-română va reprezenta cauza înfloririi continue a prieteniei indistructibile dintre popoarele țărilor noastre și întăririi colaborării lor frățești, cauza consolidării păcii în toată lumea”*.

Un moment de înaintare a constat în crearea din data de 12 iulie 1961 a secției din Bălți a Societății de Prietenie Sovieto-Română, astfel, către ARLUS din partea coordonatorului – V. Gorea, în numele participanților la conferința de înființare a secției de la Bălți a Societății era transmis un salut prietenesc. Întreprinderea acestui pas era percepută drept posibilitate de consolidare a relației între poporul sovietic și cel român. Între timp tot mai multe dintre localitățile din Moldova Sovietică și din România își exprimau dorința de a coopera, astfel la adresa Secției, dar și a ARLUS erau trimise note informative prin care se aducea la cunoștință dorința de a stabili relații bilaterale la nivelul gospodăriilor, instituțiilor, organizațiilor de profil. Drept exemplu, colhoznicii și colectivul școlii din s. Căzănești manifestau dorința de a stabili relații de prietenie cu cooperativele agricole și școlile din zona Bacău, iar Societatea Moldovenească de Prietenie ruga partea română să contribuie la stabilirea relațiilor cu colhoznici, profesori și elevii din Bacău.

În data de 30 decembrie 1964 către ARLUS era direcționată Stenograma celei de-a II-a conferințe a Societății Moldovenești de Prietenie Sovieto-Română din Chișinău din 26 noiembrie 1965. Despre aceasta se spunea că a fost deschisă de către Testemițanu N.A. – ministrul sănătății RSS Moldovenești, care ocupa și funcția de Președinte al Secției Moldovenești a Societății de

⁸ *Ibidem*, f. 12.

Prietenie Sovieto-Română. La cea de-a doua conferință republicană de raportare și alegere a Societății Moldovenești de Prietenie Româno-Sovietică au asistat 92 de delegați din cei 230 de invitați.

Pentru desfășurarea conferinței a fost ales prezidiul acesteia, printre membrii căruia s-au numărat: Novac A.Z. – coordonatorul adjunct al secției ideologice din cadrul CC al PCM, Saltanovskaia A. C. – președintele Prezidiului Societății Moldovenești de Prietenie, Hmurenețkaia E.F. – președintele Comitetului de Stat pentru presă, Lupan A.P. – scriitor, academician, Lazarev A.M. – membru al AȘ al RSSM, membru al Prezidiului Societății Moldovenești de Prietenie.

La ordinea zilei erau următoarele subiecte: raportul conducerii secției Societăți de Prietenie Sovieto-Române, alegerea unei noi conduceri și alegerea delegaților pentru cea de-a doua conferință unională a Societății de Prietenie Sovieto-Română, iar de prezentarea raportului s-a ocupat președintele Societății de Prietenie Sovieto-Române Testemițanu, care a vorbit despre realizările poporului sovietic în vederea creșterii forței de producție și a bazei tehnico-materiale a comunismului, a progresului tehnic și dezvoltarea științei și culturii, în vederea creșterii nivelului bunăstării poporului, consolidării sistemului socialist mondial. Despre muncitorii Republicii Socialiste Române se spunea că au marcat succese importante în dezvoltarea economiei, științei, culturii, în creșterea bunăstării muncitorilor. Iar sub conducerea PCR, poporul român a reușit să obțină triumful socialismului. La baza întregii activități a Societății Moldovenești erau propaganda pacifistă a politicii externe a Uniunii Sovietice, ideile de prietenie dintre popoare, realizările poporului moldovenesc în materializarea planurilor economiei și culturii Moldovei, propaganda realizărilor poporului român și a construcției socialiste. Crearea acesteia era văzută drept posibilitate reală de consolidare a relațiilor de prietenie și a contactelor dintre muncitorii din RSSM și cei din RSR.

În timp crescuse considerabil activul Societății, doar în RSSM funcționau în jur de 70 de comitete și secții de prietenie. Erau organizate 7 ramuri ale Secției, în activitatea cărora erau implicați în jur de o mie de reprezentanți ai societății, oameni de știință, ai culturii, lideri ai producției agricole și industriale. O atenție sporită, Societatea de Prietenie o acorda consolidării relațiilor și dezvoltării continue a acestora din domeniul economic, științific și cultural. Se lărgea tot mai mult competiția socialistă între întreprinderi, cooperative și raioane dintre cele două republici prietenești, fiind studiată experiența de activitate a liderilor de producție, realizările din domeniul cultural și științific.

Societatea desfășura activități de prezentare a succeselor marcate de către poporul român și cel sovietic. În cadrul ARLUS și a secțiilor acestuia, erau trimise periodic materiale literare, albume, note muzicale ale compozitorilor, monografiile artiștilor, sculptorilor, înregistrări audio. Foarte eficiente fiind considerate schimburile de grupuri turistice specializate formate din membrii activi ai Societății, dar și participarea la conferințe și simpozioane a oamenilor de știință moldoveni și români. Cu turiștii și participanții la diverse excursii erau desfășurate întâlniri cu lucrătorii în funcție de profilurile acestora, cu colhoznicii, persoane ce activau în domeniul științei, erau organizate conferințe privind schimburile de experiență, discuții. În zilele sărbătorilor naționale și a jubileurilor în republică erau desfășurate ședințe festive, serate de prietenie.

Conferința Societății Moldovenești de Prietenie Sovieto-Română aproba activitatea desfășurată pe baza propagării politicii externe pacifiste a Uniunii Sovietice, consolidarea în continuare și dezvoltarea prieteniei frățești și cooperarea multilaterală între popoarele URSS și a României care, împreună cu alte popoare ale țărilor socialiste lupta pentru triumful păcii în chestiunea comunismului. De asemenea, a fost aleasă noua conducere a Societății.

Trebuie să spunem că activitatea Societății de la an la an a fost tot mai variată din punct de vedere a ariei de desfășurare, fiind constatată o creștere a calității acesteia. Iar analiza detaliilor desprinse din rapoartele de activitate ne ușurează într-o oarecare măsură perceperea acelor vremuri, în care românii de pe ambele maluri ale Prutului aveau posibilități puține de a se revedea, iar pe linia unor organisme de acest tip, oamenii participau la vizite de schimb.

Chiar dacă toate activitățile desfășurate în timpul șederilor reciproce erau monitorizate îndeaproape de către autorități, iar membrii grupurilor care participau la diverse schimburi erau atent selectați, totuși împărtășirea experienței între grupurile specializate sau simpla comunicare între oamenii de rând au contribuit la păstrarea legăturii dintre RSSM și RSR. Astfel, Societatea de Prietenie s-a numărat printre primele organisme ale cărei activitate a cuprins și segmentul de cooperare româno-moldovenesc, care de la început era limitată la câteva repere istorice ce stăteau la baza organizării vizitelor, ulterior a avansat, iar odată cu aceasta a crescut și calitatea raporturilor. Cel mai mult se pune accent pe vizitele grupurilor specializate, care făceau schimburi de experiență, iar acest aspect va fi analizat mai detaliat pe parcursul capitolelor următoare, în special în cel dedicat activității Direcției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al PCM.

Se știe că raporturile româno-moldovenești erau o reflexie a relațiilor româno-sovietice, poate de aceea cu atât mai interesantă pare urmărirea cronologică a activității Societății, iar anumite perioade de stagnare pot fi asociate cu unele situații sau probleme internaționale care aveau la poluri opuse Uniunea Sovietică și România. Iar cel mai însemnat lucru rămânea acela în care dezvoltarea și extinderea raporturilor româno-moldovenești erau doar teoretice, iar autoritățile de la Chișinău, cu susținerea superiorilor de la Moscova, încercau pe toate căile o limitare a tot ce însemna românesc în Moldova, iar hotărârile aprobate erau foarte drastice și implicau cele mai importante instituții în materializarea acestora.

Chiar dacă au fost separați de regimurile diferite aflate la guvernare, limba vorbită, obiceiurile, dar mai ales moștenirea istorică au primat asupra conducerii aspre, iar cetățenii moldoveni au știut să păstreze și să perpetueze relațiile cu cei pe care autoritățile îi prezentau ca fiind mai periculoși decât „capitaliștii occidentali”.

CAPITOLUL 2. Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al Partidului Comunist din Moldova (1964-1978)

În anul 1964 și-a început activitatea Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS. Aceasta, după cum ușor ne putem da seama și din denumire se ocupa de primirea turiștilor străini. Însă, pentru o funcționare mai eficientă, s-a decis crearea unor direcții pentru fiecare dintre republicile unionale, astfel că și în RSSM a apărut o asemenea Direcție. Activitatea acesteia se baza pe îmbunătățirea condițiilor și a procedurilor de primire a turiștilor străini în republică și, respectiv, munca cu turiștii sovietici care mergeau în afara țării. În activitatea s-a Direcția coopera cu Asociația unională „Inturist”.

Trebuie să menționăm că anul 1964 a fost unul în care au existat mai multe discuții în contradictoriu între conducerea de la București și cea de la Moscova, tot în acel an a apărut în capitala română lucrarea *Karl Marx. Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, editată de academicianul A. Oțetea și S. Schwann, sub egida Academiei de Științe a R.P.R.⁹ Aceasta conținea o serie de remarci critice la adresa politicii țariste în privința Basarabiei care au iritat Moscova. Cu toate că anul a fost unul al disputelor, totuși, dacă ne referim strict la sezonul turistic al anului 1964, trebuie să spunem că biroul de la Chișinău al SAU „Inturist” a deservit 4830 turiști din 25 de țări ale lumii, din țările socialiste au fost 4116 persoane, iar din țările capitaliste 714 persoane,¹⁰

La 30 noiembrie 1967 Secretarul CC al Partidului Comunist al Moldovei I. Melkov a direcționat CC al PCUS planurile activităților relației de prietenie între raioanele Tiraspol, Kotovsk cu județele Republicii Socialiste Române pentru anul 1968.¹¹ Conform planului, pentru dezvoltarea și îmbunătățirea schimburilor de experiență între colectivele muncitorilor din zona de frontieră a RSS Moldovenești și a Republicii Socialiste Române se recomanda să se facă, în funcție de înțelegere, schimb între delegații formate din muncitori, specialiști și a oamenilor de rând între raioanele și județele – Vulcănești și Galați, Cahul și Bârlad, Leova și Huși, Ungheni și Iași, adică zonele de frontieră ale RSS Moldovenească și RS Română pentru cel de-al doilea și al treilea trimestru al anului 1968. Delegațiile să fie formate din 3-5 persoane, iar perioada schimbului de experiență să fie de 5 zile, iar domeniile discuțiilor să se axeze pe: industrie, agricultură, construirea spațiilor industriale culturale și munca politică în rândul populației.

Se încerca implicarea cât mai activă a tinerilor în aceste planuri, de aceea, a fost înaintată propunerea de a se desfășura diverse schimburi, în funcție de înțelegere, între delegații formate din tineri originari din Chișinău și cei din județele de frontieră Iași și Galați, iar în cadrul acestor întâlniri să se discute despre munca politică și implicarea tinerei generații. Conform planului propus, societățile moldovenești de prietenie și relații culturale cu țările străine, împreună cu organele de partid și cu cele sovietice ale raioanelor de frontieră ale republicii, trebuiau să trimită sistematic în județele Republicii Socialiste Române, cu care aveau relații de prietenie – materiale informaționale referitoare la dezvoltarea industriei, agriculturii, științei, culturii și a artei în RSS Moldovenească.¹²

Cu toate că planul privind dezvoltarea relațiilor de prietenie și cooperare între zonele de graniță dintre RSR și RSSM au fost promițătoare, totuși, anul 1968 a fost unul de răscruce în relațiile dintre București și Moscova și, prin urmare, aceasta s-a răsfrânt și asupra rapoartelor cu RSS Moldovenească. Criza care a apărut în raporturile româno-sovietice în august 1968, în urma invaziei militare a Cehoslovaciei a trupelor celor cinci state participante ale Tratatului de la Varșovia și din vara anului 1969, după vizita de la București a președintelui american Richard Nixon. În doar câteva luni de la semnarea noului Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și Uniunea Sovietică au reapărut în centrul atenției subiecte mai sensibile legate de istoria româno-sovietică/rusă, fapt care a influențat și numărul turiștilor români care au sosit în RSS Moldovenească. În anul 1968 cifra acestora a fost de 2856, iar în 1969 numărul turiștilor a

⁹ Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice 1965-1989*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, p.342.

¹⁰ ANRM, F 2782, inv 3, d 3, f. 53-58

¹¹ AOSPRM, f. 51, inv. 28, d. 91, f. 189

¹² *Ibidem*, pp. 192-193

fost de 4115 persoane.¹³ Așa cum au remarcat și autoritățile, anul 1969 a fost primul an, de la înființarea în 1959 a filialei de la Chișinău a SAU „Inturist”, cu un număr atât de mare de turiști români sosiți în RSSM.

Turismul a reprezentat o posibilitate și un mijloc foarte eficient de îndoctrinare a cetățenilor străini, dar și un canal prin care doar informațiile dorite erau prezentate drept adevăr în ceea ce privește realizările și realitatea despre viața în RSS Moldovenească. La 7 octombrie 1967, Biroul CC al PCM a adoptat hotărârea *Cu privire la măsurile de îmbunătățire a informării și propagandei realizărilor Moldovei Sovietice în străinătate și printre cetățenii străini care se află în republică*. Un loc deosebit în această activitate revenea ghizilor grupurilor de turiști români. În 1967, în cadrul secției propagandă și agitație a CC al PCM, a fost format un sector responsabil de propaganda politică în străinătate, care avea în vizor și activitatea ghizilor filialei Chișinău a SAU „Inturist”.¹⁴

O altă hotărâre a CC al PCUS – *Cu privire la măsurile de ajutorare al RSS Moldovenești în ameliorarea muncii ideologice* din 6 mai 1968 reprezenta începutul unui nou nivel privind „lupta împotriva influenței dușmănoase a ideologiei reacționare din străinătate”, iar pentru aceasta, i se propunea Direcției pentru turismului extern de pe lângă CM al URSS și i se sugera „să se axeze pe relațiile turistice dintre RSR și URSS, călătoriile cetățenilor români cu vize individuale în RSS Moldovenească, dar și în alte republici ale țării pentru a informa opinia publică română despre politica internă și externă a URSS, pentru a face cunoscute realizările poporului moldovenesc în consolidarea parcursului său comunist”.¹⁵

Toate comisiile din cadrul comitetelor orașenești și raionale aveau misiunea de a „ridica nivelul activităților cu străinii, a grupelor propagandistice la întreprinderi, în colhozuri și sovhozuri, să pregătească locurile care urmau să fie arătate străinilor, de asemenea trebuia să fie îmbunătățit conținutul muncii cu străinii la întreprinderile și instituțiile destinate vizitării turiștilor, să se pună accent pe menționarea succeselor atinse în domeniul economiei naționale și a culturii de către localități în anii guvernării sovietice”.¹⁶

Autoritățile luau în considerare situația complicată în ceea ce privește concepția naționalistă a autorităților române, lipsa materialului în presa din RSR referitor la viața din URSS, iar despre cetățenii români se spunea că nu dețineau nici cele mai elementare date despre realitatea sovietică și, în special, despre cea din RSS Moldovenească. De aceea au fost întreprinse toate măsurile necesare pentru a intensifica munca cu turiștii români. Grupurile care veneau cu autobuse erau întâmpinate de ghidul-traducător după ce se trecea vama, la Leușeni. Iar timp de două ore cât dura drumul până la Chișinău ghidul le povestea turiștilor despre țara și despre performanțele atinse de poporul moldovean în timpul guvernării sovietice. În acest fel, informațiile ajungeau chiar și la persoanele care mergeau în vizită la rude și de obicei nu participau la excursii prin orașul Chișinău.¹⁷

Dacă anii precedenți programul destinat turiștilor români aflați în Moldova cuprindea doar vizitarea câtorva muzee din Chișinău, atunci în anul 1969 turiștii au avut posibilitatea să viziteze întreprinderile industriale, diverse colhozuri, dar grupul E-821 a avut posibilitatea să cunoască integral raionul Fălești.¹⁸

Trebuie să spunem că începând cu anul 1969, pentru a introduce turiștilor români o anumită atitudine față de politica și realitatea sovietică, are loc o diversificare a metodelor de propagandă. În perioada anilor 1965-1968, programul de vizitare al turiștilor români includea vizitarea Expoziției Realizărilor Economiei Naționale (EREN), din anul 1969 acești erau obligați să viziteze muzeul de istorie al PCM, al tipografiei clandestine al ziarului Iskra (Scânteia), al „eroilor războiului civil” Kotovski și Lazo.¹⁹

O altă metodă specifică muncii cu turiștii români consta în compararea a ceea ce s-a realizat, cu ceea ce a fost înainte de puterea sovietică. Evidențierea succesului economic și cultural, prin menționarea

¹³ ANRM, F. 2782, inv 1, d. 40, f. 21-22

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ Gheorghe Negru, *Campanie împotriva României și a naționalismului românesc din RSSM în anii 50-80 ai sec. XX*, Destin Românesc Revistă de istorie și cultură, 2010, nr. 1, p. 55.

¹⁶ *Ibidem*, p. 157

¹⁷ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 14, f. 74-86

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ AOSPRM, f. 51, inv. 33, d. 90, f. 39-40.

indicilor cantitativi era considerată de către autorități și funcționarii sovietici foarte eficiente, mai ales că producea și un efect foarte puternic în rândul turiștilor români.²⁰

Cu toate că raportatele de activitate ale Direcției turismului extern de pe lângă CM al RSSM includ și cazurile de „atitudine apolitică” manifestată, în special, de către grupurile de turiști români, totuși, în acestea se menționează și faptul că în acest în grupurile turistice din România a începea să fie un număr tot mai mare de persoane dispuse să poarte discuții pe marginea diverselor subiecte, care își exprimau chiar și părerile critice la adresa autorităților române.²¹ A fost sesizată și creșterea numărului veteranilor ai luptei revoluționare care vin în vizită și care au o atitudine foarte bună față de URSS și apreciază la justa valoare realizările poporului moldovenesc.²²

În ceea ce privește primirea și deservirea turiștilor străini în RSS Moldovenească în anii 1970, în linii mari, putem constata o creștere a numărului turiștilor sosiți în vizită în republică, cu excepția anilor 1970,²³ 1977, 1978. Mai mult, în anul 1974, pentru prima dată în intervalul vizat, numărul turiștilor români sosiți la Chișinău a fost mai mare decât al celor bulgari. Toate acestea date sunt confirmate de nota Direcției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM *Cu privire la primirea și deservirea în RSS Moldovenească a turiștilor din RSR în perioada 1968-1978* din 11 decembrie 1978, adresată CC al PCM, Consiliului de Miniștri al RSSM, Direcției generale a turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS²⁴

În conformitate cu Notă informativă despre primirea și deservirea în RSS Moldovenească a turiștilor din RSR în perioada 1968-1978 putem observa indicatorii caracteristici sosirilor din RSR:

Țara	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
RSR	4.877	4.310	3.326	4.249	6.369	10.955	16.617	22.548	26.612	14.837	17.829
RPB	7.503	10.672	6.472	16.548	16.000	17.000	15.452	14.793	9.273	11.336	11.984
RDG	14	273	599	253	458	960	1.183	15.26	855	891	560
RPU	3	40	37	177	179	77	487	432	306	414	410
RPP	245	115	118	621	350	347	419	668	465	1.125	1.024
RSCS	90	17	223	1.010	1.375	1.212	792	1.946	1.863	2.925	2.513
RSFI	337	85	83	120	61	99	401	187	16	118	56
Țări capitaliste	1366	1.009	995	1.276	1.586	2.379	1.992	2.064	4.026	2.536	3.694

După cum se vede din aceste date, numărul turiștilor români sosiți în RSSM până în 1976 inclusiv și, în special, în perioada 1973-1976 se caracterizează printr-o tendință de creștere constantă și substanțială. Astfel, în perioada 1972-1976 numărul turiștilor a crescut de la 6369 de persoane până la 26.612 oameni, sau de 4,18 ori.²⁵

²⁰ *Ibidem*

²¹ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 16, f. 79-85

²² ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 14, f. 74-86

²³ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 19, f. 1-21

²⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 47, d. 11, f. 130-138

²⁵ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 41, f. 147-172

Un aspect important legat de geografia orașelor și județelor de unde proveneau membrii grupurilor turistice consta în lărgirea ariei de proveniență a acestora.²⁶ Dacă până în 1974 grupurile de turiști erau formate, în special, din cetățenii proveniți din București, atunci, în cea de-a doua parte a anilor 1970 RSSM a început să fie vizitată, practic, de turiștii din toate județele din RSR.

În această perioadă a rămas, aproape constantă componența de vârstă și profesie a grupurilor de turiști români, astfel încât cei mai mulți dintre aceștia erau reprezentanți ai intelectualității – medici, ingineri, cadre didactice de la diverse instituții de învățământ, lucrători din comerț. Deși în a doua parte a perioadei puse în discuție se remarcase creșterea numărul reprezentanților din sfera deservirii și a lucrătorilor tehnici de nivelul mediu de la întreprinderile de periferie. De regulă, în componența grupurilor erau mulți pensionari și casnice. Foarte rar grupurile includeau muncitori, studenți și elevi, aproape niciodată nu ajungeau oamenii de la țară.²⁷ Dacă ne referim la criteriul de vârstă al turiștilor din RSR, trebuie să spunem că majoritatea grupurilor erau formate din persoane de vârstă mijlocie și înaintată, iar tinerii veneau foarte rar.²⁸

Munca cu turiștii români se organiza în așa mod încât în timpul aflării lor în RSSM să li se ofere calitatea maximă de informație despre realitatea sovietică, modul de viață sovietic, politica internă și externă a PCUS și a guvernului sovietic, implementarea în practică cu succes a hotărârile congresului al XXV-lea al PCUS și al celui de-al XIV-lea congres al PCM, istoria luptei revoluționare a poporului moldovenesc, înflorirea națiunii moldovenești în anii Puterii Sovietice, despre succesele poporului moldovenesc în cadrul familiei frățești a republicilor sovietice, despre rezolvarea în spirit leninist a problemei naționale în URSS în baza exemplului RSSM.²⁹

Trebuie să spunem că începând din anul 1975 programul turiștilor români care călătoreau cu trenul pe itinerarul Chișinău-Kiev și Chișinău-Odessa și pentru toate cele cu autobuzul includea pe lângă excursia prin oraș, vizitarea muzeului de istorie a PCM și a altor muzee istorico-revoluționare, excursia la EREN – a RSSM, vizitarea Centrului pentru tineret „I. Gagarin” și vizionarea filmelor despre Moldova, activități pe linia Societății de prietenie și a Centrului de cultură. Au avut posibilitatea de a participa la degustările de vin asociate cu demonstrarea gospodăriilor din sovhozul-fabrică „Românești”, „Persecina” și altele.³⁰ Aceasta datorită faptului că firma ONT „Carpați” a cumpărat dreptul de degustare a vinurilor. Turiștii erau foarte încântați de această activitate, iar posibilitatea de a cunoaște îndeaproape gospodăriile de aici reprezenta cel mai eficient mod de a vorbi despre realizările poporului moldovenesc. Aici turiștii puteau discuta direct cu țăranii care munceau în colhozuri și sovhozuri, fapt care le permitea să compare condițiile din RSSM cu cele din RSR.³¹

În a doua parte a anilor '70 a crescut substanțial participarea la excursii. Dacă în anii trecuți mai puțin de jumătate din numărul total al grupului participau la activitățile propuse, după anul 1975, se constata participarea aproape a întregului grup.³² Iar aceasta se datora în mare măsură și conducătorilor grupurilor care se implicau activ la organizare în vederea respectării programului de excursii.

Despre turiștii din RSR se spunea că erau impresionați de tot ceea ce vedeau în RSS Moldovenească: amploarea construcțiilor, succesele în dezvoltarea industriei și agriculturii, construcția socială, egalitatea și înflorirea națiunilor și popoarelor conlocuitoare din republică. Se remarcă că în anii 1974-1975 turiștii români vorbeau mult mai deschis despre lipsa în RSR a informației despre URSS.³³ Însă, din cauza pregătirilor de dinaintea sosirii, despre care uneori vorbesc confidențial, torentul expunerilor a scăzut. Totuși, judecând după cum aceștia își exprimau impresiile despre cele văzute în timpul programului de

²⁶ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 31, f. 20-23

²⁷ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 30, f. 55-60

²⁸ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 41, f. 147-172

²⁹ *Ibidem*

³⁰ *Ibidem*, p. 95-98

³¹ *Ibidem*, p. 147-171

³² *Ibidem*, p. 185-201

³³ *Ibidem*

excursii, cunoștințele lor despre Uniunea Sovietică și, mai ales, despre RSSM rămân destul de sărace și cele văzute de ei aici devine un fel de descoperire.³⁴

În majoritatea rapoartelor era menționat faptul că organizarea excursiilor pentru turiștii români se ciocnea de unele greutăți. Acestea fiind legate, în primul rând de faptul că în componența grupurilor erau persoane care foloseau călătoriile în RSSM pentru a se întâlni cu rudele și în scopuri speculative.³⁵ Începând cu anul 1977 numărul celor sosiți la rude puțin a scăzut în legătură cu introducerea în RSR a Legii despre plecarea peste hotare o dată în doi ani, atunci tendințele speculative ale turiștilor români s-au intensificat considerabil în comparație cu anii 1968-1970.³⁶

Despre coordonatorii grupurilor se spunea că depuneau, de regulă, eforturi pentru a face ordine, iar turiștii vorbeau fără sinchiseală despre faptul că înainte de călătorie erau supuși unui fel de instructaj, iar coordonatorii grupurilor scriu dări de seamă organelor de miliție și ale securității de stat privind comportamentul turiștilor de peste hotare.³⁷

Făcând o referire la evoluția numărului de turiști sosiți din RSR în RSS Moldovenească în anii '70, I. Calin, secretar al CC al PCM, în raportul său din 26 decembrie 1978 *Cu privire la participarea RSS Moldovenești la schimbul de turiști între URSS și RSR și reglementarea lui*, aceasta era adresat șefului Direcției Generale a turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS, S. Nikitin, menționa: „Analiza participării RSS Moldovenești la schimbul de turiști dintre Uniunea Sovietică și România denotă că, în ultimii opt ani, fluxul turiștilor români în Moldova a crescut considerabil. Dacă în 1971 republica noastră a fost vizitată pe linia „Inturist” și a Biroului Agenției de Turism din Moldova (BATM) de 4564 de cetățeni români, în 1977 numărul lor a atins cifra de 16 801 persoane (sau de 35 de ori mai mult).³⁸ Dacă până în 1973 din numărul de turiști sosiți în Moldova din țările prietene predominau cetățenii din RPB, în ultimii ani pe primul loc au fost turiștii din RSR și au reprezentat – 48%³⁹ în 1974, 55,2% - în 1975, 55% - în cele 11 luni ale anului 1978 din numărul total de turiști străini din țările socialiste”.⁴⁰

Această creștere a numărului de turiști care au ajuns în RSSM din RSR, în special, în cea de-a doua parte a anilor '70 a fost generată, în mare măsură, de hotărârea Biroului CC al PCM *Cu privire la îndeplinirea hotărârilor CC al PCUS despre dezvoltarea turismului străini în URSS* din 23 septembrie 1975, care a stabilit o serie de măsuri în vederea dezvoltării turismului străin în republică, „ridicării eficienței lui economice și politice”.⁴¹ Aceasta prevedea, printre altele, inaugurarea unui traseu turistic nou pe ruta Ungheni – Bălți – Chișinău, a unei călătorii de trei zile pe râul Nistru pe traseul Dubăsari – Soroca, de asemenea, se propunea o înnoire a listei obiectivelor care urmau să fie vizitate de către turiștii străini, de asemenea, se insista pe îmbunătățirea condițiilor de primire a acestora și anume prin modernizarea traseelor turistice, a hotelurilor și restaurantelor.⁴²

Un aspect important în ceea ce privește primirea și deservirea turiștilor străini îl reprezenta munca informațional-propagandistică, iar în anii '70, datorită creșterii numărului de turiști români care soseau în

³⁴ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 39, f. 1-17

³⁵ AOSPRM, F. 51, inv. 47, d. 11, f. 130-138

³⁶ *Ibidem*

³⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 47, d. 11, f. 130-138

³⁸ Conform Notei informativă din 11 decembrie 1978 a șefului Direcției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, Strețcu E. P., adresată CC al PCM, Consiliului de Miniștri al RSSM, Direcției generale a turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS, în anul 1977 din RSR au sosit în RSSM doar 14.837 de persoane.

³⁹ Conform raportului de activitate al asociației unionale „Inturist” din 25 decembrie 1975 adresat Șefului Direcției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM în perioada 1971-1973 RSS Moldovenească a fost vizitată de în medie de 35-37 % din numărul total al turiștilor români, care au vizitat Uniunea Sovietică. În 1974 RSSM a fost vizitată de 50 % dintre turiștii din Republica Socialistă Română, iar în anul 1975 în jur de 60 % dintre toți turiștii care au fost în URSS.

⁴⁰ Elena Negru, Gheorghe Negru, *PCM și naționalismul (1965-1989). Documente*, Destin Românesc, Revistă de istorie și cultură, Serie nouă, 2010, nr. 5-6, p. 30-36.

⁴¹ *Ibidem*

⁴² *Ibidem*

RSS Moldovenească devenise o adevărată provocare pentru autoritățile locale și pentru ghizii care se ocupau ca lucrurile să fie făcute la cel mai înalt nivel.

Activitatea de bază a ghizilor-translatori consta în prezentarea informațiilor despre realitatea sovietică, dar mai ales cea din RSS Moldovenească, cu atât mai mult în cazurile în care se sesiza că turiștii aveau idei greșite. Iar pentru a obține efectul politic scontat, în abordarea turiștilor din RSR, ghizii trebuiau să țină cont că românii, la fel ca și ceilalți turiști de altfel, dar românii în special nu agreau „frazele goale”, declarațiile, lozincile.⁴³ De aceea, pe lângă argumente, mai era nevoie și de fermitatea ghizilor-traducători în cunoștințele sale, în funcție de contingentul grupului și a dispoziției acestuia. Tocmai de aceea, de la începutul de deceniu al 7-lea al secolului XX, pregătirea ghizilor și a personalului care lucra cu turiștii străini a devenit mult mai serioasă.

În raportul de activitate al SAU „Inturist” pentru anul 1970 avem clar stipulate sarcinile care au fost puse în fața ghizilor pentru sezonul turistic în cauză. Așadar, în ceea ce privește deservirea și munca cu turiștii români: „a fost pusă sarcina de a prezenta cât mai pe larg realitatea noastră, de a pune la dispoziția turiștilor un volum cât mai mare de informație corectă despre viața noastră, despre politica statului nostru, să amintească într-o manieră foarte tacticoasă sau să informeze românii despre ajutorul nostru acordat pentru construirea socialismului, și în acest fel să contribuie la o înțelegere corectă, o notare corespunzătoare a prieteniei și colaborării a țărilor noastre – acestea sunt scopurile puse în fața traducătorilor atunci când muncesc cu grupurile de turiști români. Pentru atingerea acestora nu este destul să pozezi calitățile menționate mai sus, este necesară o permanentă îmbunătățire și dezvoltare a acestora; trebuie găsite formele și metodele optime și cea mai potrivită tonalitate pentru abordarea acestor grupe”.⁴⁴

La finalul sezonului s-a constatat că eficiența muncii ideologice și propagandistice în rândul turiștilor străini depindea de calitatea serviciilor oferite. Iar datele din anul 1970 au confirmat că serviciile acestei sfere – cazarea, mâncarea și transportul auto, reprezentau un factor important în funcție de care turiștii apreciau activitatea și realitatea sovietică.⁴⁵

O deosebită importanță i-au fost acordate sezonului turistic 1971. Pregătirile pentru începutul acestuia au inclus și organizarea unui seminar al ghizilor-interpreti în cadrul căruia au fost discutate rezultatele muncii cu turiștii pentru anul precedent, iar misiunea pe care o aveau ghizii-interpreti era de a intensifica munca informațional-propagandistică cu turiștii în noul sezon. La seminar o importanță mare a fost acordată excursiilor și antrenării turiștilor în funcție de naționalitatea, poziția socială, vârsta și profesia turiștilor.⁴⁶

În conformitate cu decizia CC al PCUS „Despre pregătirea pentru cea de-a 50-a aniversare de la formarea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste”,⁴⁷ ghizii-interpreti acordau o atenție deosebită politicii naționale leniniste, din care a rezultat „crearea benevolă a Uniunii a republicilor, a dispărut ura și neîncrederea între popoare, a apărut și s-a consolidat prietenia frățească dintre popoare care este de nedistrus, predomină ajutorul reciproc și s-a construit o nouă viață”.⁴⁸ Acestea, dar și alte subiecte trebuiau puse în discuție în timpul excursiilor prin Chișinău, în timpul vizitelor la EREN sau la principalele muzee – Muzeul de istorie a Partidului Comunist al Moldovei, Muzeul de Artă sau a altor obiective turistice.⁴⁹

Pe lângă cursuri de perfecționare organizate pentru ghizi înainte de începerea unui nou sezon turistic, de fiecare dată se încerca introducerea unor noi metode de muncă cu turiștii străini. Așa, de exemplu, în această perioadă au început să fie incluse în programul turiștilor și să se pună accent pe proiecțiile de filme documentare. În sezonul turistic al anului 1973 a fost continuată prezentarea filmelor documentare despre RSS Moldovenească în cadrul Palatului sindicatelor și la Centrul pentru tineret „I.A. Gagarin”. Proiecția filmelor ca formă de propagandă cu turiștii reprezenta o modalitate destul de eficientă. Activitatea era relativ

⁴³ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 14, f. 11-20

⁴⁴ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 19, f. 1-21

⁴⁵ *Ibidem*

⁴⁶ ANRM, f. 2782, inv. 3, d. 21, f. 20-24

⁴⁷ ANRM, f. 2782, inv. 3, d. 25, f. 37-42

⁴⁸ *Ibidem*

⁴⁹ *Ibidem*

atractivă și se bucura de succes, deoarece completa armonios programul stabilit pentru turiștii străini care ajungeau la Chișinău.⁵⁰

Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM lua în considerare particularitățile muncii informațional-propagandistice cu turiștii români, precum și necesitatea de a familiariza și a face un schimb de experiență între ghizii cu experiență și cei mai noi, de aceea a propus organizarea în prima jumătate a lunii martie 1974, în Chișinău, a unui seminar-practic pentru ghizii-interpreți pentru limba română.⁵¹ Necesitatea organizării unui asemenea seminar pornea de la ideea și în legătură cu jubileului de 50 de ani al RSSM (50 de ani de la formarea RSSM și a PCM), iar în acea perioadă se contura și mai mult activitatea diverșilor antisovietici, care „lansau” anumite idei prin care încercau să denatureze, să falsifice istoria poporului moldovenesc, să influențeze oamenii neinformați, inclusiv și cetățenii români.⁵² De asemenea, se propunea ca programul seminarului să includă și unele ore de istorie a RSS Moldovenești, referitoare la particularitățile dezvoltării națiunii socialiste moldovenești.⁵³ CC al PCM a înaintat propunerea de a implica și alte organizații în pregătirea și derularea seminarului, aceasta se presupunea că ar asigura un nivel mai înalt al din punct de vedere al ideilor, dar și din perspective strict politice.

Autoritățile sovietice erau ferm convinse că volumul și calitatea informațiilor despre viața din URSS care ajungea la cetățenii României din sursele oficiale era destul de limitată, de aceea principala sarcină a ghizilor rămânea aceea de a prezenta cât mai pe larg realitatea sovietică turiștilor, în special să fie prezentate realizările statului sovietic în materie de politică internă și externă, cu dezvoltarea tumultuoasă a Moldovei Sovietice care se îndreaptă către jubileul său de 50 de ani.⁵⁴

Un rol esențial în pregătirea ghizilor-interpreți pentru sezonul 1976 l-a avut noul sistem de control al cunoștințelor la sfârșitul studiilor: toți ghizii-interpreți au susținut colocvii care au demonstrat nivelul de pregătire teoretică a acestora, iar în timpul colocviului pentru a obține dreptul de a efectua turul orașului ghidul-interpret a trebuit să aplice în practică cunoștințele teoretice acumulate pentru munca informațional-propagandistică cu turiștii străini.⁵⁵

Începând cu stagiunea 1976, la întâlnirile trenurilor speciale de turiști din Ungheni, Direcția turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM în comun cu Societatea moldovenească de prietenie, organele de partid și sovietice din raionul Ungheni organizau minguri și serate de prietenie, la care participau: conducătorii și membrii colegiului Direcție turismului extern de pe lângă CM al RSSM, secretarii și membrii biroului comitetului raional Ungheni de partid, oameni importanți din raionul Ungheni. Pentru turiști erau organizate concerte cu participarea colectivelor artistice de amatori, vizionarea filmelor. Astfel, în timpul formalităților vamale aceste activități creau turiștilor o bună dispoziție, îi convingea de bunătatea și ospitalitatea oamenilor sovietici. În 1976 la vama Ungheni în acest mod au fost întâmpinate 27 de trenuri, adică peste 8,5 mii de turiști.⁵⁶

În perioada anilor `60-`70 ai secolului XX chiar relațiile dintre RSR și RSSM au evoluat, s-au extins, așa cum ne vorbesc și datele prezentate referitoare la raporturile turistice dintre acestea. Totuși, atunci când ne referim la turism, trebuie să spunem că aceasta avea o cu totul altă formă în acea perioadă. Vizele individuale erau obținute foarte greu și abia pe la sfârșitul deceniului al 7-lea a luat amploare turismul auto. Timpul pe care îl puteau petrece oamenii în așa-numita excursie era limitat, de asemenea și locurile pe care le puteau vizita. Așa cum este clar stipulat în Anexa la Hotărârea nr. 35-5 din 28 ianuarie 1965 a Consiliului de Miniștri al RSSM *privind aprobarea obiectivelor turistice prevăzute de a fi vizitate de către turiștii și delegațiile străine care sosesc în RSS Moldovenească și despre măsurile de îmbunătățire a serviciilor de*

⁵⁰ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 34, f. 1-15

⁵¹ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 36, f. 1

⁵² *Ibidem*

⁵³ *Ibidem*

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 89-99

⁵⁵ *Ibidem*

⁵⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 44, d. 12, f. 19-28.

*deservire a acestora*⁵⁷, iar lista obiectivelor turistice destinate vizitării erau stabilite și comunicate autorităților raionale și orașenești pentru a fi pregătite corespunzător.

Aceasta a fost perioada în care numărul turiștilor a fost în creștere, iar nemulțumirile legate de primirea turiștilor români au venit de la ambele părți. Astfel, ghizii-translatori ai Direcției trebuiau să fie extrem de atenți cu turiștii care aveau „idei greșite” despre realitatea sovietică și, în special, cea din RSS Moldovenească, să fie bine informați și să argumenteze fiecare replică dată de către cei pe care îi deservea. Gazdele erau de cele mai multe ori nemulțumite de organizarea grupurilor, deoarece ONT „Carpați” nu trimiteau grupuri specializate, iar acest lucru îngreuna munca ghizilor.

Turismului era o cale destul de eficientă în ceea ce privește aplicarea muncii informațional-propagandistice în rândul cetățenilor străini care ajungeau în RSSM. Dar tot acesta era și modalitate prin care destul de mulți turiști aduceau diverse obiecte și mărfuri pe care le vindeau la Chișinău, iar aceasta însemna un dezinteres al persoanelor față de programul propus de către Inturist. Ideea de a avea un program fix de cele mai multe ori nu le surâdea persoanelor care veneau la Chișinău să-și viziteze rudele sau prietenii. Persoanele care încercau să meargă în localitățile care nu erau incluse în program erau penalizate de către poliție.

Autoritățile sovietice în această perioadă au fost foarte preocupate de lupta cu „propaganda șovină” pe care o ducea România față de RSS Moldovenească, iar influența exercitată sub diverse forme asupra cetățenilor republicii, în special asupra intelectualității. De aceea, în toată această perioadă au fost întărite măsurile administrative împotriva cetățenilor străini, a fost sporită vigilența împotriva cetățenilor străini, inclusiv români, care vizitau Republica Moldova, iar dacă era nevoie, chiar și expulzarea acestora.⁵⁸

Cu toate că cifrele turiștilor care soseau la Chișinău au sosit pe parcursul anilor celor de-al 7-lea deceniu al sec. XX, iar autoritățile, cel puțin declarativ manifestau dorința de a scoate în evidență elementele comune, de natură să unească cele două popoare, să creeze condiții pentru dezvoltarea schimburilor turistice dintre cele două țări, a colaborării în zona frontierei de stat, deschiderea unor noi puncte de frontieră, totuși, în raport cu turiștii români a persistat acea nesiguranță, de multe ori manifestată destul de vizibil în spatele căreia era problema teritorială, adică problema Basarabiei.

⁵⁷ ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 1, f. 27-37

⁵⁸ Vasile Buga, *op.cit*, p.346.

Capitolul III. Activitatea Secției Informații și Relații Internaționale din cadrul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (1970-1990)

Creată la inițiativa autorităților RSSM în ideea de a avea un control absolut asupra contactelor dintre cetățenii RSR și cei ai Moldovei Sovietice, activitatea Secției informații și relații internaționale din cadrul CC al PCM (dedicată RSR), reprezintă o sursă importantă, din care putem deduce specificul relațiilor româno-moldovenești începând cu anii 1970, dar nu înainte de a face referire la situația politică de pe ambele maluri ale Prutului, specifică perioadei analizate.

Se știe că raporturile dintre RSSM și RSR din întreaga perioadă de aflare a Moldovei Sovietice în componența URSS erau conturate de relațiile politice dintre Moscova și București. De aceea, cooperarea cu partea română a cunoscut perioade de ascensiune, dar și de stagnare, așa cum reiese și din activitatea Secției.

Începând cu primii ani postbelici până în anii 1970, dar și mai târziu, relațiile româno-moldovenești au evoluat diferit de la an la an, cu toate acestea, aria de cooperare s-a extins. Drept exemplu poate fi adus numărul persoanelor care au participat la vizite reciproce, acesta a variat chiar de la un sezon la altul, de asemenea și componența delegațiilor și a grupurilor specializate.

Trebuie să spunem că începând cu anii 1950, au fost organizate primele schimburi de grupuri oficiale și delegații din ambele țări. În județele RSR cu care erau stabilite relații de prietenie, au început să fie trimise materiale referitoare la realizările poporului moldovenesc din domeniul industriei, gospodăriei sătești, științei și culturii din anii puterii sovietice. Acestea au condus la apropierea relațiilor dintre localități și a oamenilor de pe ambele maluri ale Prutului, mai ales după anul 1964,⁵⁹ atunci când au fost puse bazele Direcției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, iar o dată cu aceasta au început să fie organizate schimburi de grupuri turistice între partea moldovenească și cea română.⁶⁰

Politica internă și cea externă a României condusă de către Nicolae Ceaușescu nu a fost pe placul Kremlinului, iar încercarea membrilor delegațiilor românești care ajungeau la Moscova de a aduce pe agenda relațiilor bilaterale unele probleme precum cea a tezaurului român sau mai ales cea teritorială, au condus la păstrarea unei tensiuni aproape permanente dintre URSS și RSR. Îar activitatea de-a lungul anilor a unor secții precum Informații și relații internaționale din cadrul CC al PCM sau cea a Turismului extern de pe lângă CC al PCM, reprezintă dovada clară a faptului că la Chișinău, posturile cheie erau ocupate de către persoane loiale conducerii sovietice, astfel că toate eforturile erau orientate spre limitarea contactelor dintre românii din stânga și dreapta Prutului.

Au influențat raporturile dintre Moscova și București și unele evenimente internaționale, precum, invazia din august 1968 a Cehoslovaciei. Conducerea RSR condamna această mișcare a statului sovietic. Desigur, poziția României deranja, iar aceasta se putea deduce din faptul că se schimbaseră atitudinea oamenilor din RSR față de turiștii din URSS și invers.⁶¹ Turiștii români care vizitau spațiul sovietic erau primiți și deserviți de către cei mai avizați specialiști⁶² care se ocupau de primirea oaspeților din țările străine. Autoritățile Moldovei Sovietice considerau că starea de spirit „anti-invazie” din cadrul societății românești, „contamina” și populația RSSM.⁶³ Astfel, Ministerul de Interne, avea obligația de a lua anumite măsuri privind reducerea considerabilă a vizitelor reciproce prin limitarea, mai ales, a vizitelor individuale și de a stabili un control sever asupra comportamentului cetățenilor români în perioada aflării pe teritoriul RSSM.⁶⁴

Apropierea geografică, unele aspecte ce țineau de partea lingvistică și culturală care se remarcă între „moldovenii” din RSSM și românii din RSR, deranjau autoritățile, fapt care a condus la declanșarea unei

⁵⁹ANRM, F. 2782, inv. 3, d. 1, p. 2-4.

⁶⁰*Ibidem*

⁶¹AOSPRM, fond 51, inv. 29, dosar 102, p. 111-118.

⁶²AOSPRM, fond 51, inv. 33, dosar 201, fila 77

⁶³Gheorghe Negru, *Campanii împotriva României și a naționalismului românesc din RSSM în anii '60- '80 ai sec. XX*, Destin românesc. Revistă de istorie și cultură, Serie nouă, 2010, nr. 1 (65), p. 152 -157

⁶⁴AOSPRM, f. 51, inv. 29, d. 240, f. 74-75

adevărate campanii propagandistice împotriva „naționalismului român”, iar principalul scop era de a face din România un oponent ideologic și politic, poate mai periculos decât țările capitaliste și „imperialismul american”,⁶⁵ considerate de către reprezentanții taberei comuniste ca fiind oponenții tradiționali.

Pe lângă problemele ce țineau de cursul „deosebit” al României, intensificarea spiritelor legat de unele probleme lingvistice, istorice, care erau tot mai vizibile, interacțiunea dintre cetățenii români și cei moldoveni era percepută drept pericol, care trebuia monitorizat în permanență. Toți acești factori au condus la studierea mai profundă a fenomenelor din viața politică și ideologică a României și, respectiv, controlul permanent asupra stării de spirit a populației RSSM. În acest scop, CC al PCM (Comitetul Central al Partidului Comunist din Moldova) solicita permisiunea CC al PCUS (Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice) de a constitui o *Secție de informații și relații internaționale*⁶⁶ în cadrul Comitetului Central de partid, cu un activ de 12 membri, iar răspunsul Kremlinului a fost unul favorabil solicitanților. Teoretic, aria de activitate a secției viza toate țările cu care Moldova Sovietică avea anumite raporturi, practic, însă, din nevoia de a studia și de a avea o situație cât se poate de clară în privința raporturilor cu partea română, cea mai mare parte a materialelor acesteia se refereau la relațiile moldo-române.

Secția informații și relații internaționale ce funcționa în cadrul CC al PCM avea misiunea de a urmări evoluția relațiilor părții moldovenești cu cea română, dar pe lângă ținerea sub control a vizitelor, schimburilor de delegații oficiale, mai avea obligația de a fi la curent cu materialele și lucrările care apăreau în RSR, în special, cele care făceau vreo referire la „problema Basarabiei”, limba „moldovenească”. Așa de exemplu, la finele anului 1971, către I. Bodiul ajungea o notă informativă a Secției, cu privire la „falsificarea” realităților istorice în volumele „Marele pârjol al secolului al XX-lea – cel de-al doilea război mondial” și „Crearea Partidului Comunist Român”,⁶⁷ autorii lucrărilor erau acuzați că tratează „în mod distorsionat” unele probleme ce țineau de politica externă a României din perioada interbelică.⁶⁸

În ciuda denumirii sale, totuși, Secția informații și relații internaționale, din analiza minuțioasă a activității sale, deducem că aceasta se ocupa, aproape în exclusivitate de „chestiunea română”. Printre alte responsabilități ale acesteia se număra și monitorizarea din scurt a situației interne și a contactelor pe linia politicii externe a României și a reflectării acestora în presa românească și cea internațională, informarea conducerii organelor superioare în legătură cu aceste evenimente, stabilirea unor măsuri privind propagarea în plan local a poziției sovietice în disputa cu liderii români.

O serie de „inexactități” istorice specifice spațiului dintre Prut și Nistru erau depistate de către Secția informații și relații internaționale a CC al PCM în toate lucrările și materialele publicate în România, nemulțumirea acesteia a fost stârnită și de apariția „Atlasului istoric”,⁶⁹ care ieșise de sub tipar în 1971, dar și multe alte abordări, care nu erau compatibile cu părerea Chișinăului.⁷⁰

Posibilitatea de a studia activitatea Secției informații și relații internaționale a făcut posibilă abordarea dintr-o altă perspectivă a raporturilor dintre RSR și RSSM, în primul rând, datorită volumului de materiale, dar mai ales a conținutului variat și bogat în detalii. Cea mai mare parte a documentelor referitoare la activitatea Secției cuprindeau informații amănunțite despre vizitele reciproce întreprinse de către reprezentanții diverselor domenii de activitate a părții moldovenești și a celei românești. Iar rapoartele de activitate pentru fiecare an, întocmite de către Secție, ne oferă posibilitate de a cunoaște numărul exact al delegațiilor, grupurilor specializate, dar și a grupurilor turistice care ajungeau în RSSM, precum și a celor care se deplasau în RSR.

Pentru a evita „propagarea ideilor naționaliste” de către cetățenii din RSR aflați în vizită la rudele lor din RSSM, Ministerului Afacerilor Interne al RSSM i se cerea să adopte măsuri privind „reglementarea

⁶⁵ AOSPRM, F. 51, inv. 31, d. 9, p. 60-61

⁶⁶ Gheorghe Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968-1978)*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 26.

⁶⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 34, d. 261, p. 22-27.

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 33, d. 257, p. 68-73.

⁷⁰ *Ibidem*

invitării cetățenilor români în Moldova și plecării cetățenilor moldoveni în România”, în ideea reducerii „semnificative a vizitelor reciproce cu vize individuale”. De asemenea, se solicita „menținerea unui control strict al comportamentului cetățenilor români în timpul aflării lor în republică, asupra respectării de către aceștia a legilor sovietice și a normelor în vigoare de ședere a străinilor în Uniunea Sovietică”.⁷¹

Schimbul de turiști cu România, vizitele private ale cetățenilor din RSR la rudele din RSSM, care luaseră amploare la finele anilor 1960, erau considerate de către conducerea republicii drept surse de „contaminare” a locuitorilor din RSSM cu idei „naționaliste” și „antisovietice”.⁷² De asemenea, atitudinea favorabilă a turiștilor din RSR, sosiți în RSSM, față de conducerea țării lor constituia un motiv în plus de îngrijorare pentru conducerea de la Chișinău. I. Bodiul sublinia că „în discuțiile cu cetățenii români se simte că mulți dintre ei susțin și împărtășesc cursul antisovietic, cultivat în țara lor, nu-și ascund atitudinea negativă față de țara noastră, sprijină fățiș tendințele de apropiere de America și China ale conducerii române”.⁷³

Practic, crearea Secției, făcea parte din planul conducerii sovietice de monitorizare a raporturilor dintre români de pe ambele maluri ale Prutului. Iar pe lângă partea de activitate dedicată deplasărilor și schimburilor de delegații, controlate cu rigurozitate, Secția „avea grijă” de interzicerea importului și abonarea la literatură și presă din RSR⁷⁴ de către populația din Moldova Sovietică, contracarea recepționării posturilor de radio și televiziune din RSR și țările vestice în RSS Moldovenească,⁷⁵ dar mai ales, insistarea pe limitarea contactelor directe dintre românii din RSSM și RSR, prin invocarea unor argumente cum că acestea nu aducea beneficii propagandistice și erau greu de controlat.⁷⁶

Într-o oarecare măsură, parcursul Secției poate fi considerat o componentă esențială din tot ceea ce a însemnat campania propagandistică din anii '70 împotriva cursului politic din RSR și a „naționalismului din RSSM, care avea drept scop diminuarea contactelor dintre românii din RSSM și cei din RSR. Bodiul se propunea în favoarea ideii de „limitare considerabilă” a numărului de cetățeni din RSR care soseau în RSSM, dar și a cetățenilor Moldovei Sovietice care ajungeau în RSR cu „vize particulare”. Se solicita „sporirea responsabilității persoanelor din RSSM care își invitau rudele și le creau condiții pentru circulația liberă și răspândirea stărilor de spirit ostile”.⁷⁷ Cetățenii Moldovei Sovietice care plecau în vizită în RSR erau „intruiți și informați despre ceea ce pot întâlni acolo, fiind pregătiți pentru eventuale discuții cu caracter antisovietic pe care trebuiau să le ignore, să protesteze cu energie și să riposteze cu îndrăzneală.

Bodiul solicita instituțiilor responsabile de primirea turiștilor din RSR ca „grupurile de turiști români să fi însoțite de cei mai bine pregătiți, de cei mai maturi, din punct de vedere politic și cei mai principali lucrători ai Societății pe Acțiuni Unionale „Inturist”,⁷⁸ care să fie intruiți în spiritul inimi la tot felul de discuții nesănătoase. Iar oaspeții străini care ni vor lua în seamă observațiile să fie rugați să părăsească RSSM.

În conformitate cu obiectivele stabilite de către forul suprem de partid, CC al PCM determina comitetele orașenești și raionale de partid, ministerele și departamentele, organizațiile de partid, pe cele sindicale și comsomoliste „să sporească semnificativ nivelul muncii ideologice”,⁷⁹ să cultive cât mai mult devotamentul față de comunism, concepția de marxist-leninistă față de evenimentele din lume. Iar una dintre cele mai importante obiective consta în lupta împotriva manifestărilor ideologiei burgheze „ostile”, educarea „corectă” a oamenilor muncii, adică „în spiritul patriotismului moldovenesc, internaționalismului proletar și a prieteniei dintre popoare”, concentrarea muncii oamenilor de știință de pe poziții marxiste a problemelor legate de limbă și istorie, amenajarea corespunzătoare a localităților de la frontiera cu România.

⁷¹ Gheorghe Negru, *op.cit.*, p. 157

⁷² *Ibidem*

⁷³ AOSPRM, F. 51, inv. 33, dosar 201, p. 67

⁷⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 31, dosar 69, p. 47

⁷⁵ *Ibidem*

⁷⁶ *Ibidem*

⁷⁷ Elena Negru, Gheorghe Negru, *op.cit.*, p.13.

⁷⁸ AOSPRM, F. 51, inv. 33, dosar 201, p. 67

⁷⁹ *Ibidem*, p. 80

Trebuia reglementat în conformitate cu Hotărârea CC al PCM, accesul la literatura și publicațiile periodice străine, în special, a acelor din România. Pe lângă acestea, trebuia „îmbunătățită” calitatea muncii cu turiștii străini, cu delegațiile, dar și cu grupurile care mergeau în afara RSSM.

Ideea de a dezvolta relațiile dintre localitățile de pe ambele părți ale graniței româno-sovietice, și nu doar, a luat amploare mai ales după constituirea Direcției turismului extern de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM încă de la mijlocul anilor 1960. Ulterior, au început să fie stabilite relații între conducerea consiliilor județene de partid și cele raionale. Iar în funcție de poziția geografică, practic s-au ales localitățile între care a început o cooperare destul de interesantă de urmărit în acest interval temporal. Cel mai mare volum de informații ale Secției informații implica următoarele județe, orașe, raioane: Botoșani, Iași, Vaslui, Galați, Bârlad, Fălești, Ungheni, Cahul, Vulcănești. Planul de activitate pentru fiecare an era stabilit și aprobat reciproc de către ambele părți. Se cunoșteau din timp detaliile referitoare la numărul de zile de ședere, numărul de persoane care formau grupul, dar și alte detalii privind membrii grupurilor.

La început, majoritatea vizitelor întreprinse de către ambele părți erau prilejuite de marcarea unor date importante din istoria RSR sau RSSM/URSS, de aceea, se poate cu ușurință de observat regularitatea cu care anumite vizite se reperau anual. Printre acestea se numărau: 1 mai – Ziua solidarității muncii, 9 mai – Ziua Victoriei, 23 august – Ziua eliberării României de sub jugul fascist.⁸⁰

Printre activitățile la care luau parte oaspeții din RSR, se numărau: participarea la ședința festivă a locuitorilor din localitatea vizitată, la miting și/sau demonstrația muncitorilor din zonele vizitate, depunerea de coroane la mormintele soldaților căzuți în lupta de eliberare a raionului sau orașului, după caz, vizitarea obiectivelor agricole, sovhozuri și colhozuri.⁸¹

De regulă, în conformitate cu planul de activitate dintre două părți – raion și județ, erau prevăzute vizitele reciproce în același interval temporal. De aceea, schimburile de grupuri de la punctul vamal era reciproc, iar gazdele preluau oaspeții pe care îi însoțeau până la destinație. Un alt aspect care trebuie menționat atunci când discutăm despre întâmpinarea grupurilor era faptul că părțile se doreau a fi primite de colegi din statul vecin care ocupau aceleași funcții.

Erau foarte interesante anumite replici care veneau din partea participanților la aceste schimburi. Astfel, unul dintre coordonatorii delegațiilor române, care au ajuns în RSSM cu ocazia celor 25 de ani de la victoria asupra fascismului, Croitoru a spus: „*Pentru obținerea libertății sale, poporul român rămâne dator armatei sovietice, iar aceasta nu se va uita niciodată. După eliberare, trupele române împreună cu armata sovietică au participat la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, dar și la nimicirea fascismului pe propriul teritoriu*”.⁸²

Aproape de fiecare dată când în raioanele moldovenești ajungeau delegații din România, acestea aveau ocazia să se întâlnească cu reprezentanții conducerii raionului gazdă. Ocazie potrivită pentru deschiderea unor subiecte legate de dezvoltarea economică și culturală a raionului sau a orașului vizitat. Rapoartele de activitate întocmite separat pentru fiecare delegație cuprindeau și unele note referitoare la impresiile membrilor grupurilor, dar și la subiectele discutate cu aceștia, cu specificarea detaliilor legate de abordarea sau neabordarea subiectelor cu caracter politic. În rapoarte puteau fi identificate și acele situații referitoare la problema lingvistică sau identitară. De exemplu, într-unul dintre rapoartele din anul 1970 se regăsea următoarea notă: „*în magazinul universal, coordonatorul grupului a întrebat vânzătoarea dacă cunoaște limba română, iar răspunsul acesteia a fost: „eu cunosc limba moldovenească”*”.⁸³

Începând cu anul 1971 au fost organizate schimburi de delegații specializate, iar profilul grupurilor de-a lungul timpului o să vedem că s-a extins. Au devenit tot mai frecvente vizitele la unitățile de producție din localitățile care cooperau reciproc.⁸⁴ Un accent deosebit în dezvoltarea relațiilor dintre raioanele moldovenești și județele românești se punea pe cooperarea la nivelul organizațiilor de pionieri. Astfel,

⁸⁰ *Ibidem*

⁸¹ AOSPRM, fond. 51, inv. 31, d. 236, p. 1-2

⁸² *Ibidem*, p. 5-7

⁸³ *Ibidem*, p. 8-10

⁸⁴ *Ibidem*, p. 3-6.

începând cu anul 1972 putem observa promovarea unui nou tip de raporturi la nivelul tinerilor care făceau parte din organizațiile de pionieri din localitățile ambelor părți.⁸⁵

Tot în baza rapoartelor de activitate ale Secției constatăm că obiectivele deschise spre vizitare de către grupurile străine erau selectate și pregătite corespunzător. Obiectivele se împărțeau în mai multe categorii, mai ales, respectându-se criteriul specializării grupului, a delegației. De aceea, grupurile de specialiști din domeniul agriculturii erau interesate de vizitarea colhozurilor, sovhozurilor, a organizațiilor de partid din cadrul acestora. Vizitarea acestora reprezenta un schimb de experiență practic, unde se puteau discuta mai multe subiecte legate de realitatea socio-economică a Moldovei Sovietice, acele detalii care prezentau interes pentru musafiri, cu toate că multe dintre informații erau ușor eronate, iar situația din anumite colhozuri sau sohozuri nu putea fi considerată general-valabilă.⁸⁶

Stabilirea planului de activitate privind dezvoltarea cooperării dintre două entități de la granița româno-sovietică era o chestiune importantă, de aceea, partea moldovenească ducea o evidență a numărului de vizite întreprinse de către fiecare dintre localitățile-partenere. Astfel, fiecare raion știa exact numărul de grupuri plecate în afară, dar și a celor sosite.⁸⁷ Iar de la an la an spectrul raporturilor dintre localitățile de la granița sovieto-română a devenit tot mai larg. Experiențele obținute de către membrii delegațiilor reprezentau drept motivație pentru dezvoltarea în continuare a raportelor moldo-române. Cu toate că mai apăreau anumite probleme și nemulțumiri între părți, multe dintre acestea fiind generate de neînțelegerile la nivelul conducerii de stat a RSR și URSS, iar la mijloc mai erau și alte probleme, pe lângă problema Basarabiei.

Principalele domenii de cooperare pe care le-am identificat și în activitatea Secției informații și relații internaționale țineau de domeniile: economic, socio-politic, cultural, științific, turistic.

Cooperarea economică cuprindea două repere – partea agricolă și cea industrială. Iar încă de la începutul activității desfășurate de către Secție s-a putut observa că atât raioanele moldovenești, cât și județele românești susțineau schimburile de delegații formate din specialiști de profil agricol sau industrial. Iar cele mai apreciate erau vizitele la obiectivele corespunzătoare componenței grupurilor unde se putea interacționa cu muncitorii de rând sau cu persoane ce ocupau posturi de conducere în unitățile respective.

Aspectul socio-politic era acoperit de vizitele reciproce a delegațiilor formate din reprezentanții autorităților locale, raionale sau județene. Iar acestea se axau pe studierea și analizarea diverselor experiențe. Conform rapoartelor de activitate ale Secției unele practici privind desfășurarea unor activități erau preluate de către partea română sau cea moldovenească, desigur, prin aplicarea modificărilor cuvenite. De asemenea, începuseră să fie organizate schimburi reciproce de lectori, care constau în susținerea unor prelegeri pentru muncitori din cadrul unor unități industriale sau agricole. Prelegerile erau diferite din punct de vedere a conținutului, iar de cele mai multe ori acestea cuprindeau date legate de dezvoltarea socio-economică, dar și aspecte privind perspectivele de dezvoltare ale zonei din care venea lectorul. Însă activitatea cea mai populară în rândul autorităților locale era cea de participare la diverse evenimente organizate cu ocazia marcării unor evenimente din istoria ambelor popoare. În această ordine de idei trebuie menționate câteva dintre zilele care reprezentau prilejul multora dintre vizitele reciproce: 1 mai – Ziua Internațională a Muncii, 9 mai – Ziua Victoriei, 23 august – considerată Ziua Națională a României, 25 octombrie – Marea Revoluție din Octombrie.

Aspectul cultural și științific era destul de important în tot ceea ce a însemnat cooperarea bilaterală dintre localitățile situate, mai ales, la granița româno-sovietică. Membrii delegațiilor de profil erau implicate în diverse schimburi de experiențe cu instituțiile-gazde. Astfel, profesori și învățători mergeau în vizite reciproce, unde aveau ocazia de a cunoaște practica de activitate a colegilor săi.

⁸⁵ AOSPRM, F. 51, inv. 33, d. 196, p. 27-28

⁸⁶ *Ibidem*, p. 31-32.

⁸⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 34, d. 259, p. 51-52